

Interesantna je autorova ocena ponašanja pojedinih slojeva stanovništva (učešće u NOR-u radničke klase, seljaštva, inteligencije ili učešće u kolaboraciji lumpen-proletera i siromašnih seljaka). Autor piše o učešću omladine u NOR-u, koja je unosila svoj mladalački žar i utopijsku viziju budućnosti. Istaknuto mesto daje nacionalnom faktoru kako u pitanju oslobođenja od okupatora tako i u pitanju državnog uređenja buduće Jugoslavije.

Na zanimljiv i svojevrstan način autor prilazi pitanju izgradivanja novih međuljudskih i društvenih odnosa. Svoj rad zaključuje sledećim stavom: »Među mnogim komunistima razvijala se mesijanska svijest i uvjerenje da su oni izabranici koji su pozvani da vode narod u veliku i sretnu budućnost. Stvarala se optimistička vizija budućnosti s elementima utopije, naročito među omladinom, a to je davalo neizmjernu snagu da se izdrže surovi uvjeti života i borbe. Ta, dijelom ideologizirana i utopijska vizija budućnosti, bila je prava materijalna sila, naročito u svijesti i srcima miliona mladih što je neprocenjiv doprinos uspjeha rata«.

General-major
BOŠKO RANITOVIĆ

Suština i sadržaj strategije oružane borbe u NOR-u

*Rezime referata grupe autora iz CSI general-majora Boška Ranitovića, pukovnika Miraša Stožinića, kapetana bojnog broda Dušana Miljanića i pukovnika Manojla Ba-
bića.*

U pokušaju da damo suštinsku definiciju strategije oružane borbe u NOR-u, pošli smo od dve osnovne sa teorijsko-metodološkog stanovišta relevantne činjenice:

Prvo, da je NOR u svom totalitetu, pa i oružana borba kao nje-gova bitna strana, bio kvalitetno nova društvena pojava. Tu činjenicu utvrdili smo na bazi mnoštva istorijskih podataka, kao i analizom sa-držaja Titovih iskaza kojima se ta činjenica konstatuje, a kojima smo

dali značenje najopštijih teorijskih stavova. Za nas su u tom smislu bila ključna dva Titova stava: (1) da je stvaranje narodne vojske pod uvjetima pod kojima je stvarana naša jedinstven primjer u historiji, i (2) da je naša revolucija, takođe, jedinstven primjer... To nam je, dakle, bila prva polazna tačka u pristupu predmetu razmatranja. Ali, ne samo to. Ta tvrdnja, u stvari, u referatu poprima i značenje osnovne najopštije teze.

Druga polazna tačka od koje smo pošli bila je činjenica da su vojna i politička strana NOR-a, kao složene i kompleksne društvene pojave, bile veoma usko i neraskidivo povezane, uslovljavajući se međusobno. Ta činjenica je takođe evidentna iz istorijskih podataka i dosadašnjih teorijskih uopštavanja.

Međutim, tema ovog simpozijuma, pa naravno i našeg referata, nije strategija NOR-a kao integralni strategijski sistem, već samo strategija oružane borbe. Iz te okolnosti proistekao je drugi problem metodološke prirode. Kako shvatiti vojne fenomene NOR-a bez sagledavanja celine predmeta? I na taj problem ukazao je drug Tito u svojim delima, tvrdnjom da je uspešnost oružane borbe u NOR-u, sa stanovišta klasičnih vojnih doktrina, potpuno neshvatljiva. Taj Titov stav ujedno sugerise drukčiji pristup u posmatranju vojnih problema u NOR-u nego što se to čini u klasičnoj vojnoj teoriji. Oslobođen na konkretno-dijalektičku analitičko-sintetičku i induktivno-deduktivnu metodu, taj drukčiji pristup vojnim problemima NOR-a podrazumeva polaz sa šireg društvenog stanovišta. Očevidno je da je jedino na taj način moguće shvatiti neke bitne stvari iz vojnog domena NOR-a, koje inače sa stanovišta klasičnih vojnih doktrina izgledaju paradoksalne.

To je bio razlog što smo definisanju teorijsko-metodološkog pristupa posvetili mnogo više prostora nego što bi inače bilo potrebno u jednom referatu. Jer, ako je NOR po svom sadržaju i obliku bio nova društvena pojava, a on je to zaista bio, iz same te činjenice proistekla su dva osnovna metodološka zahteva: (1) da se u karakterističnoj definiciji strategije oružane borbe snažnije potcrtaju ona njena svojstva koja je čine drukčijom od ostalih vojnih strategija, i (2) da se dade njena generička definicija. Bili smo svesni da se premise za suštinsku definiciju mogu izvesti samo iz revolucionarne politike i strategije, čije je sredstvo bila strategija oružane borbe.

U kontekstu analize jugoslovenskih uslova i subjektivne delatnosti u NOR-u, došli smo do konstatacije da je Titov koncept revolucije bio autentičan i autohton. Nazovimo ga uslovno konceptom opštenarodne revolucije, u kojem snagu revolucije čine narodne mase

u kojima je vodeća društvena snaga bila radnička klasa sa svojom avangardom — KPJ na čelu. Izvodeći genezu strategije oružane borbe u NOR-u iz takvog koncepta socijalističke revolucije opštenarodnog ili narodnofrontovskog tipa, za razliku od čisto proleterske ili narodne (kad se pod pojmom narod podrazumeva samo proletarijat i seljaštvo), dali smo sledeću definiciju:

»Strategija oružane borbe NOR-a, kao teorija i praksa pripremanja i vođenja oružanog sukoba u okviru opštenarodnog oslobodilačkog i revolucionarnog rata, sastavni je element autentične jugoslovenske koncepcije revolucije i najvažniji činilac strategije NOR-a kao njeno odlučujuće sredstvo za ostvarenje političkih ciljeva, uništenjem ili razbijanjem oružanih snaga okupatora i vojnih formacija svih domaćih izdajnika. Njenu suštinu čini njen oslobodilački i revolucionarni karakter i specifičan proces iznuravanja i uništavanja neprijateljskih snaga, koji se ispoljavao u različitim oblicima oružane borbe i borbenih dejstava, povezanih s odgovarajućim oblicima političke borbe i drugih oblika borbe i otpora«.

Prva stvar koja može biti sporna u vezi sa navedenom definicijom, jeste određenje strategije oružane borbe kao teorije i prakse oružanog sukoba u okviru NOR-a. Time smo želeli da podvučemo razliku između vojne i drugih strana NOR-a kao totaliteta pojave, što nije uobičajeno u klasičnoj vojnoj teoriji kad se definiše strategija nekog konkretnog rata. Naša definicija pledira, dakle, za dvojstvo strategije NOR-a — vojne i političke u integralnom sistemu u kojem vojna i politička komponenta egzistiraju i deluju uporedo, ali ne i nezavisno jedna od druge. Iskustva iz sličnih ratova u novije vreme to potvrđuju kao zakonomernost revolucionarne borbe, a u teorijskim uopštavanjima iz tih ratova oružana i politička borba stavljaju se rame uz rame.

Definicijom je obuhvaćen i oblik rata, koji se kvalifikuje kao opštenarodni. Smatramo da i to može da izazove polemiku, budući da se u teorijskim radovima u nas oblik NOR-a definiše i na druge načine. Smatramo da je teza da je NOR po obliku bio tipičan partizanski rat neodrživa iz dva osnovna razloga: (1) što NOR nije bio pomoćni oblik ratovanja u sklopu savezničke koalicije u drugom svetskom ratu kao i drugi pokreti otpora i (2) što se partizanskim ratom u klasičnom obliku ne bi mogli ostvariti tako radikalni ciljevi kao što je oslobođenje zemlje i temeljan društveni preobražaj.

Želimo da naglasimo da smo tako određenje oblika NOR-a u smislu tipologizacije učinili ne samo po kriterijumu njegovih prostorno-vremenskih dimenzija i načinu organizovanja njegove unutrašnje

strukture, već i prema oblicima oružane borbe. Naš je zaključak da se oružana borba u NOR-u na strategijskom nivou ispoljavala u više oblika — partizanskom, kombinovanom i frontalnom. Prema tome, oblik NOR-a ni sa tog stanovišta ne može se označiti kao čisto frontalni ili partizanski rat, niti pak partizansko-manevarski, kao što nalazimo kod Mao Ce Tunga i kao što tvrde neki naši autori.

U pokušaju da se identifikuju i pojmovno odrede oblici oružane borbe, pošli smo od onoga što je u vojnoj teoriji već utvrđeno. Klasična vojna teorija poznaje dva oblika oružane borbe — frontalni i partizanski, a prema njima se određuje i oblik rata, dakle, njegova pojava strana, kao frontalni i partizanski. Oblike oružane borbe razlikujemo po načinu upotrebe oružanih snaga, ciljevima borbenih dejstava, izboru objekata dejstva, po odnosu prema vremenu i prostoru, razmerama i obimu i oblicima borbenih dejstava i drugim karakteristikama. To su ujedno kriterijumi klasifikacije oblika oružane borbe. Frontalni i partizanski oblik su elementarni načini vođenja oružane borbe. Ispoljeni u NOR-u u različitim međusobnim razmerama i kombinacijama čine osnovne sadržaje i partizanskog i kombinovanog i frontalnog oblika oružane borbe. Prema tome, osnovni kriterijum razlikovanja je obim zastupljenosti elementarnih oblika u njihovoj kombinaciji.

Tako smo prihvatili uobičajene termine »*partizanski*« i »*frontalni*« a za treći, koji po svojoj celovitosti nije ni jedan ni drugi već i jedan i drugi, ali u sintezi koja daje nove kvalitete i efekte predstavlja nov oblik oružane borbe, prihvatili smo termin »*kombinovani*«, bez obzira na svu uslovnost i nedovoljnu adekvatnost ovog termina. Smatramo da je ipak bliži suštini i sadržini tog oblika oružane borbe od drugih koji se nude umesto njega.

Identifikovanje i definisanje oblika oružane borbe nema za svrhu samo to da se izvrši klasifikacija i sistematizacija unutar tog elementa strategije oružane borbe, već prvenstveno to treba da omogući da se raščlane posebni procesi u globalnom procesu oružane borbe, koji nisu vidljivi na prvi pogled. Tu se imaju na umu tri osnovna procesa: kretanje mase u borbi, transformacija oružanih snaga koja je tekla uzlaznom linijom i proces preobražavanja ukupne društvene moći u jedan osoben vid vojne moći. Kao rezultanta tih procesa evoluirao je i sam način vođenja oružane borbe, isto tako uzlaznom linijom, iz nižih u više oblike.

Dakle, u procesu vođenja NOR-a kvantitativne promene pratile su i kvalitativne, odnosno jedne druge su uslovljavale. Tako, raznovrsnost oblika oružane borbe u NOR-u, kao jedno od njegovih najvažnijih svojstava, u krajnjoj konsekvenciji odražava kvalitativne i

kvantitativne pomene borbenih dejstava i snaga koje su ih primjenjivale — od nižih i prostijih ka višim i složenijim, bogatijim, raznovrsnijim, s većim zamahom i efektima — što se očituje u nastajanju novih oblika u krilu prethodnih i postepenom prerastanju u novi, uz zadržavanje i podizanje na viši nivo ranijih sadržaja.

Partizanska dejstva, sama po sebi nisu nova stvar. Novo u svemu tome je to, što je NOR pokazao da se preko partizanskog i kombinovanog oblika oružane borbe, uz paralelnu koordiniranu političku aktivnost, može obuhvatiti i pokrenuti u akciji ceo narod, aktivirati sve njegove potencijale, što po zakonu kvantitativno-kvalitativnih promena nužno prerasta u viši kvalitet ratnih dejstava. Uslov za to je jedinstvo oružane i političke borbe na svim nivoima opštosti. Drugim rečima, ta mogućnost postoji samo u kontekstu revolucionarne strategije. Prema tome, po našem viđenju drugo suštinsko svojstvo strategije oružane borbe u NOR-u, koje smo označili kao paralelnost i koordiniranost vojnih i političkih akcija i aktivnosti na svim nivoima, bilo je upravo to — jedinstvo oružane i političke borbe.

Dva osnovna svojstva strategije oružane borbe u NOR-u — raznovrsnost oblika oružane borbe i paralelnost i koordiniranost oružanih i političkih akcija i aktivnosti na svim nivoima, — shvatili smo kao svojstva najopštijeg značenja iz kojih proističu posebna svojstva koja u svojoj ukupnosti određuju njenu suštinu. Radi sistematičnosti u izlaganju i lakšeg razumevanja delovanja višedimenzionalnih činilaca u njihovoj interakciji, bez pretenzije da smo zahvatili sva svojstva a još manje sve činioce, grupisali smo ih u sledeće celine: (1) Uticaj društvenog karaktera NOR-a na strategiju oružane borbe; (2) Specifičnosti korišćenja prostora i vremena; (3) Osnovna načela strategije oružane borbe; (4) Neke osobenosti organizacije OS, rukovođenja i komandovanja; i (5) Neke osobenosti snabdevanja i zbrinjavanja.

Kada je reč o uticaju društvenog karaktera NOR-a na strategiju oružane borbe, hipotetički okvir u kome se kreće naše zaključivanje omeđen je u determinantama koje su definisane u referatu generala Pejnovića. Ono čemu smo težili u našem referatu svodi se na implikacije osnovnih društvenih činilaca na strategiju oružane borbe i, u nešto manjoj meri, ukazivanje na povratni uticaj rezultata oružane borbe na društvene činioce. Posmatranje strategije oružane borbe u ovoj sprezi činilaca izraženo je kroz jasno uočavanje i utvrđivanje stepena zavisnosti strategije oružane borbe od politike KPJ i njenih nacionalnooslobodilačkih i klasno-revolucionarnih ciljeva u NOR-u.

Oružana borba je bila glavno sredstvo u funkciji oslobođenja zemlje od okupatora, rešavanja nacionalnog pitanja i klasno-revolu-

cionarnog preobražaja društva. Prema svakom od ovih ciljeva podešavane su konkretne vojne akcije i aktivnosti na svim stepenima rukovođenja i komandovanja, kao što su ti ciljevi sa svoje strane uticali, u smislu teleološkog objašnjenja vojnih fenomena NOR-a, na neprekidno jačanje oružanih snaga i obim i zamah borbenih dejstava.

Što se tiče delovanja faktora vremena i prostora, nastojali smo da u referatu izrazimo ona svojstva strategije oružane borbe koja su odraz specifičnog delovanja tih faktora u NOR-u i osobenog odnosa subjektivnog faktora prema tim materijalnim činiocima. Pošli smo od opšte hipoteze da su zbog različitog delovanja faktora vremena i prostora kao i različitog odnosa prema njima, proizišle i različite strategijske konsekvence, ne samo za našu ratnu veštinu nego i za neprijateljevu. To delovanje posmatrali smo prvenstveno u funkciji odnosa snaga, konstatujući činjenicu da su se oni, na strategijskom nivou, na strani NOV i POJ ispoljavali u pravcu intenziviranja borbenih dejstava i oružane borbe u celini kao i povećanja, a u nekim slučajevima i multiplikovanja borbenih mogućnosti naših jedinica, dok je na strani neprijatelja dejstvo ovih faktora imalo obrnuti smer, dakle, sa negativnim predznakom.

U širokom dijapazonu pitanja vezanih za delovanje tih faktora i odnosa prema njima, ukazujemo na dva osnovna. Prvo, celokupna jugoslovenska teritorija bila je poprište borbenih dejstava za sve vreme rata. To znači da je veličina prostora, s kojom je računala naša strategija, bila konstantna, nezavisno od toga što je pojedine njegove delove privremeno zaposedao neprijatelj. Na taj način su bile brisane granice između ratišta i vojišta i linija fronta u klasičnom smislu reči.

Drugo, vreme kao faktor delovao je različito na različitim nivoima opštosti; na taktičkom nivou borbene aktivnosti se intenziviraju do najveće mere, a brzina dejstva je osnovni uslov uspešnosti borbenih akcija. Na strategijskom nivou borbena dejstva se usporavaju, u smislu izbegavanja odlučujućih rešenja u kratkom roku. Tako se manevrom iznuravanja neprijateljevih snaga u vremenu i prostoru, preokreće odnos i u vojnim snagama, čime se stvaraju uslovi za odlučujuće vojno rešenje. A to znači da je strategija oružane borbe NOR-a evoluirala od strategije iznuravanja i uništavanja, kao specifičnog jedinstvenog procesa, u strategiju uništavanja.

U vezi sa delovanjem faktora vremena i prostora ostalo je u referatu nekih otvorenih i nedorečenih pitanja.

Jedno od takvih je i pitanje izbora težišta dejstva naših oružanih snaga u NOR-u. Pored onog što je u referatu naglašeno da je

težište borbenih napora u najopštijem smislu u početnom i središnjem periodu NOR-a bilo izraženo na vangradskim područjima, a u završnom periodu u zahvatu fronta, posebnu pažnju zaslužuje pitanje geografskog lociranja, odnosno pomeranja strategijsko-operativnog težišta, zavisno od političkih i vojnih potreba. Ovde se očividno pojam težišta upotrebljava u dva smisla. Osim toga, strategijsko težište se sa gledišta upotrebe oružanih snaga pokazuje kao policentrično u najvećem delu rata, što je u punoj saglasnosti s principom dekoncentracije na strategijskom nivou. Sve to skupa otežava njegovo preciznije teorijsko određenje.

U tom kontekstu postoje i neke nedoumice u pogledu stepena upornosti odbrane slobodnih teritorija. One se najčešće ispoljavaju kada se nastoji apstrakcijom i generalizacijom doći do stava koji će izraziti naš odnos prema slobodnim teritorijama za rat u celini, jer je taj odnos bio drukčiji na početku od onog u središnjem i završnom periodu NOR-a, koji su se takođe međusobno razlikovali.

Oko principa strategije oružane borbe ima više dilema. U našim posleratnim teorijskim uopštavanjima iskustava iz NOR-a bilo je pokušaja da se nametanje sopstvenih oblika oružane borbe definiše kao strategijski princip. Međutim, kada se osnovni principi strategije oružane borbe detaljnije analiziraju, a zatim sagledaju svi zajedno u interakciji, dolazi se do zaključka da je nametanje sopstvenih oblika oružane borbe neprijatelju došlo kao rezultat uspešne primene svih principa, odnosno kao rezultat superiornosti našeg strategijskog koncepta u celini nad neprijateljevim. Ova dva stava su kontradiktorna, jer su i njihova teorijska ishodišta bitno različita.

Drugo pitanje iz ove oblasti jeste različitost u klasifikaciji i definisanju principa strategije oružane borbe u NOR-u i njihovo povezivanje sa pogledima u savremenoj teoriji opštenarodne odbrane. Kad je reč o nekim najvažnijim principima, kao što su inicijativa, ofanzivnost, iznenađenje, izbor težišta, nije sporno da oni egzistiraju trajnije u svim strategijama, ali je sasvim izvesno da je u svakoj konkretnoj strategiji njihova sadržina osobena. Inicijativa u smislu samoinicijativnog delovanja starešina i boraca u borbi i ofanzivnost, bili su imanentno svojstvo svih borbenih dejstava u NOR-u. Bez toga, ona ne bi mogla biti uspešna.

Međutim, strategijska ofanziva i strategijska inicijativa su posebne strategijske kategorije i one se tretiraju nezavisno od opštih principa oružane borbe. Mi nalazimo da se naša strategija oružane borbe odlikovala permanentnom strategijskom inicijativom i ofanzivom i na političkom i na vojnom planu, za sve vreme NOR-a, što je bilo moguće upravo tesnim povezivanjem političke i oružane borbe.

Ovde se neposredno dotičemo sa sadržajem referata »Vidovi strategijskih dejstava, strategijsko grupisanje i manevar OS«, koji je integralni deo ove tematske celine, i u kojem se implicate govori i o drugim načelima, tako da će uglavnom biti zaokružena najrepresenzativnija načela koja daju autentična svojstva strategiji oružane borbe u NOR-u. Naravno, to ne znači da su iscrpljena i sva bitna načela, a, verovatno, neka od navedenih nisu do kraja elaborirana, iako su jasno izražene teze koje zastupaju autori.

Budući da postoji poseban referat, koji tretira korelativnost organizacije oružanih snaga i načina njene upotrebe, mi smo ukazali samo na neka najvažnija pitanja iz tog domena s težnjom da se celovitije prikažu osnovna svojstva strategije oružane borbe. Imajući to u vidu i polazeći od osnova koje smo dali u referatu, konstatovali smo četiri kvalitativne promene u organizaciji naših oružanih snaga u kojima se ogledaju ta svojstva. Ovde ukazujemo samo na sledeće, po nama, bitne karakteristike: (1) pravovremenost promena u organizaciji oružanih snaga u celini i u okviru svake njihove komponente (2) usklađenost organizacije sa stepenom razvoja oružane borbe i NOR-a, sa potrebama očuvanja postignutih rezultata borbe i revolucije, kao i sa političkim i vojnim ciljevima naredne etape; (3) usklađenost organizacijsko-formacijske strukture jedinica geografskim uslovima regiona i (4) brojnost i elastičnost oblika organizacije uz obezbeđenje zajedničkih osnova koje je određivao Vrhovni štab NOV i POJ.

Pošto je rukovođenje i komandovanje oružanim snagama u NOR-u veoma široko i značajno područje koje zahteva više posebnih studija, u referatu smo naveli samo osnovne karakteristike, ukazujući na ono što je najviše doprinelo efikasnom funkcionisanju sistema rukovođenja i komandovanja u toku celog rata u veoma teškim uslovima i raspolazeći malim brojem tehničkih sredstava veze. Primarno mesto među navedenim karakteristikama imaju svakako (1) izvanredan talenat vojskovođe našeg Vrhovnog komandanta maršala Tita; (2) idejno jedinstvo pogleda i delovanja svih komandnih stepena u ostvarivanju ciljeva rata i revolucije, koje je obezbeđivala KPJ i (3) samoinicijativa starešina i boraca.

Iz kompleksa problema pozadinskog obezbeđenja NOR-a ukazano je takođe samo na neke osobenosti snabdevanja i zbrinjavanja koje, po našem mišljenju, spadaju u suštinska svojstva strategije oružane borbe; (1) oslonac na sopstvene snage; (2) naoružavanje iz ratnog plena u najvećem delu rata, i (3) razvijanje sopstvene vojnopozadinske teritorijalne organizacije i njene infrastrukture.